

10
[10.]

CAROLI PASCHALI

CVNEATIS

AD HENRICVM III.

FRANCORVM REGEM

Oratio.

V E N E T I I S,

Apud Andream Muschium.

M. D. LXXIIII.

QUOD optimo cuique, ante hodiernum diem
maximè fuit in optatis, Henrice, Rex maxi-
me, atq. inuictissime, ut Gallia tua iam tot
annos malis oppressa ciuilibus caput extolle-
ret, et aliquando recreata se erigeret, iam est,
cum nobis non solum sperare licet; Verùm
etiam quòd reuera ita sit, ei, cuius numine omnia reguntur, &
gubernantur, gratias agere quàm maximas, & possumus, ac de-
bemus. Adest enim illa dies optata magis, quàm expectata, qua
Deus opt. max. tantum in Christianam remp. beneficium contu-
lit, nihil ut maius, nihil praestantius, nihil denique optabilius
hominibus accidere potuerit. Neque enim Gallia solum, Verùm
etiam Italia, atque adeò caeterae omnes gentes de tanto, tam in-
expectato, ac repentino bono sibi ipsae gratulantur; quae, scili-
cet, id iam se adeptas esse putant, quod ne optare quidem ante
hunc diem ausae essent. Tanta, scilicet, superiori anno omnium
ferè hominum desperatio animos occupauerat, ut nulla spes osten-
deretur, Christianam rem meliore, quàm quo erat, loco aliquando
futuram. Nam ad exitiosum illud bellum, easque calamitates,
quas acceperat regnum illud tuum maximum, ac potentissimum,
(qua ex re magnum quoque periculum in vicinas gentes redun-
dabat) accesserat tuus in ultimas regiones discessus, quo qui-
dem nihil nobis acerbius, aut luētiosius esse potuit. Erat enim
Gallia orbata eo adolescente, qui vnus, ex omni hominum nume-
ro, sua sapientia, magnitudine animi, atque incredibili virtute,
tot, tantisque malis remedium adhibere poterat. Sed quando om-
nium rerum est vicissitudo; nullumq. tantum est peccatum, cui
non tandem ignoscatur, si modò is, qui culpam commeruit, ve-
niam, ut par est, petat; tandem, credo, homines in coelum suspe-

xerunt, atque à Deo, ut sibi suam misericordiam tribueret, con-
tinuis precibus contenderunt. Quas sanè preces ille, opinor, au-
diit. Id quod vel ex eo perspici facile potest, quod te, Henrice,
regum decus, atque ornamentum, in hisce terris aspiciamus, quae
se ideo felices existimant, quòd ad ipsas accessit is, qui inter cae-
teros mortales omni laude cumulatus est. Non igitur mirari de-
bes, si te ex ultimis terris aduenientem praeclarissimae hae Ve-
netiae, atq. adeò Italia tota tanquam singulare, atque expectatis-
simum aliquod bonum excipit. Me verò ea res, ut in tuum con-
spectum venirem, impulit, non ut, te praesente, de tuis virtu-
tibus, quae innumerabiles reuera sunt, dicerem (nam quis tan-
dem exitus orationis futurus esset?) sed ut, quod me de te,
tuaq. praestantia sentire videbis, id ipsum scias, qui non sentiat
hominem omnino reperiri neminem. Tantus enim virtuti ho-
nos habetur, ut, qui ea sit praeditus ab omnibus colatur, obser-
uetur, ametur. Nam si tenuissimum quemque, in quo aliquod
modò probitatis vestigium appareat, charum habemus; quid? re-
gem omnium longè maximum, ac nobilissimum, atq. adeò eum, in
quem natura quicquid boni habuit, contulisse videtur, non su-
spiciemus? non admirabimur? non quàm maximis poterimus lau-
dibus in coelum efferemus? Patere ergo, Henrice praestantis-
sime, atque hoc, pro tua singulari humanitate, mihi concede, ut,
interim dum ipse tibi, ac tuis, hoc est, nobis omnibus, qui tui su-
mus, atq. adeò toti Europae, tanta, quae ipsi contigit, felicitate
gratulor, me attentè, & benignè, ut soles tu quidem eos omnes,
qui ad te accedunt, audias. Ego verò, quàm breuissimè pote-
ro, dabo operam ut cognoscas, nos omnes, qui ut omnia tibi sau-
stè, ac feliciter eueniant, precamur, praeclarè intelligere nullum
maius bonum a Deo, multos ab hinc annos, hominibus esse datum,
quàm

quàm te, qui ideo natus es, ut Christianam remp. iam aliquot an-
nos, singulari quorundam improbitate, gravissimis casibus affli-
ctam erigeres, planeque confirmares. Neque Verò tu is es de
quo hanc homines ob spem futurae uirtutis coniecturam faciant;
sed ex ijs, quae, praeter omnium expectationem, iam à prima ado-
lescentia, pro salute patriae, quod tuum est regnum, praeclarissi-
mè gessisti. Nam, per Deos immortales, quid, non dicam ab ado-
lescentulo, sed ab eo, qui conscribendis exercitibus, signis conse-
rendis, committendis praelijs, castellis, oppidisq. munitissimis ex-
pugnandis aetatem consumpsisset; aut ciuitatibus, regnis, provin-
cijs multos annos sapientissimè praesuisset, quid, inquam, ab eo
tantum expectari potuit, quod non tu, admirabili ista, qua praedi-
tus es, animi magnitudine, non sine ingenti omnium pene gen-
tium, ac populorum admiratione praestiteris? Sed prius, quàm
de ijs dico, quae tu Christianae reip. gratia praestitisti, non equi-
dem teneri possum, quin aliquot ex ijs, quae ingenij, pudoris, ac
uirtutis in te puero fuerint signa, aliqua enumerem. Nam quem-
admodum Cyrus illum Persarum regem, etiam cùm puer esset,
magni animi, atque excellentis ingenij non parua signa dedisse le-
gimus, ex quibus qualis, quantusq. futurus esset haud obscure
colligi poterat; ita quoque tu, Henrice praestantissime, in eadem
illa aetatula mirificam tui omnibus expectationem concitasti:
nam ex eo tempore coeperunt homines magna in spe esse, te eum fo-
re, qui reip. plurimum, tua singulari uirtute, aliquando prodes-
se posses. Nam cùm puerilis aetas ludicris exercitationibus ple-
runque delectetur, non modo eae ullam tibi delectationem af-
ferebant, sed iam tunc ijs in rebus totus eras, quae istam tuam
praeclaram indolem, qualis esset, facile demonstrabant. eos enim
libellos, ex quorum lectione historiarum, omnisq. adè antiqui-
tatis

tatis cognitionem consequi poteras, Studiosè, diligenterq. per-
uolutabas: eaq. in re quantum temporis, oparaeque poneret, ij.
sunt locupletissimi testes, quorum tu fidei ab Henrico patre tuo
rege inuictissimo, quem ego honoris causa nomino, concreditus
eras. Iam tunc, opinor, praeclara magnorum, atque excellen-
tium virorum facinora es admiratus; quae quidem imitari non
solum pulchrum esse putasti, Verùm vidisti unam eam viam
laudis, & gloriae rectissimam esse, quam tibi tot praestantissi-
mi viri tritam reliquissent. in eoq. tibi elaborandum esse du-
xisti, ut eandem tu ingredereris, perpetuoque insisteres. O in-
dolem praeclaram. o puerum admirabilem; atq. adeò eum, de cu-
ius incredibili virtute non satis dici potest. Nam quid ego di-
cam de pietate, quae est fundamentum uirtutum omnium, quam
tu, Henrice, adeò colebas, ut mirum esset in puero tantam esse
sanctitatem, ac religionem? Quod ita esse illud signi sat est,
quòd, cum Caluiniana haeresis altissimas (proh dolor) in Gallia
radices egisset, ac plurimis, quorum mentes illius prauitatis erro-
ribus imbutae erant, id unum esset propositum, ut te quoque in
eandem fraudem illicerent, nempe, ut posteaquam errorem cum
lacte suxisses, te ipsorum ducem profitereris (illi enim hac spe, at
que opinione adducti ei rei tantopere dabant operam) non modò
ipsis assentitus es, Verùm etiam magna constantia, quam semper
seruasti, apertè satis omnes homines docuisti, nihil esse Deo acce-
ptius, quàm ijs omnibus in rebus, quae ad ipsius cultum perti-
nent, ne transuersum quidem, quod aiunt, digitum discedere ab
ijs, quae à maioribus nostris, viris prudentissimis sapientissimè
tradita, & constituta, ac sanctissimè, religiosissimeq. obseruata
sunt. Neque verò satis mirari possum, Rex praeclarissime,
quidnam illis in mentem uenerit, existimare, posse te adduci, ut
Christianae

Christianae religioni bellum indiceres, tu, inquam, qui ex eorum stirpe generatus es, qui nunquam non acerrimos se eius propugnatores, ac defensores praebuerunt; imò quorum virtute, & copijs resp. Christiana a barbarorum immanitate, ac faucibus quàm saepissimè erepta est, ac seruata. Sed quantopere ipsorum opinionem fefelleris, res ipsa satis, opinor, planum facit. Nam quem illi suae nequitiae defensorem fore sperauerant, is fuisti, cuius ductu, atque auspicio impij, ac nefarij conatus, quos illi in Christianam perniciem parauerant, compressi sunt. O admirabilem, sicut omnibus alijs in rebus, tum verò in hac potissimum, Dei bonitatem. O sapientiam singularem. o prouidentiam, qua omnia sapientissimè administrantur; quae te, tanta uirtute, ad hoc tempus reseruauit: qui nisi fuisses, heu mihi, quomodo nobiscum actum esset? quis Christi gregem in Gallia tua, aduersariorum insolentia, atque audacia oppressum, ac tot calamitatibus afflictum, & iacentem erexisset? Quod itaque tu ab officio, & pietate nunquam abduci potueris, diuinae primùm prouidentiae, ac postea animi tui istius inuicti, atque excelsi magnitudini acceptum referri debet. Tu enim is es, cui nihil antiquius fuit, quiq. adeò emori maluisti, quàm non te, omnibus in rebus eorum similem praebere, quorum virtutem totus terrarum orbis suspicit, atque admiratur. Cum autem tantam singularis virtutis in puerili aetate significationem dedisses, qualem porrò te in adolescentia, reliquaq. uita fore homines existimare poterant? cum, sanè, qui, quam sui expectationem excitauerat, hanc non modo sustineret, verùm etiam quàm facillimè uinceret. Nam statim ut seditiones illae, quibus nihil unquam, post hominum memoriam, tetrius fuit, aut exitiosius, concitatae sunt, improborum exultantium conatus, ac furores tanta animi magnitudine fregisti,

ut,

ut, prius illreius, qui bonorum dux esset, uirtutem, non sine suo magno malo, experirentur, quam, quisnam is esset, scire possent. Quis enim dubitat eos hoc consilio tam audax facinus facere esse ausos, nempe, ut regi optimo fratri tuo, ac tibi, & Catharinae matri uestrae, reginae praestantissimae, quam ego honoris causa nomino, caeterisque uiris nobilissimis, ac praestantissimis armati insidias pararent, nisi quia, qui eorum conatibus obuiam iret, ipsorumque effrenatos, ac praecipites furores reprimere posset, existimabant reperiri posse neminem? Ac praeterea quantopere homines audacissimi, regis, matris tuae optimae, ac tua etiam, Henrice, facilitate abuterentur, uel inde cognosci potest, quod cum per summum scelus, atque incredibilem impudentiam, nihil non sibi licere existimarent, suos illos gladios, iam multorum sanguine cruentos (o facinus indignum) in uestris, omniumque adeo bonorum ceruicibus collocauerant. Tunc admonitore, credo, opus habuisti, qui te, quaenam tuae partes essent, doceret; aut hortatore, qui te, tuamque uirtutem, quae iam tunc temporis maxima erat, excitaret. Minimè uerò, minimè. Ipse enim tua sponte exarsisti ad tantae audaciae, atque improbitatis uiscendae cupiditatem. Itaque non tibi in re tanta diutius cunctandum esse dixisti. Sed cum uix per aetatem arma ferre posses, regi optimo, fratrique amantissimo tui, qui cum tuam incredibilem uirtutem satis cognitam, perspectamque haberet, tibi id negotij dederat, ut uideres nequid detrimenti regnum pateretur, roganti atque obsecranti tuam operam omnibus in rebus, sine ulla exceptione, amantissimè pollicitus es: in teque recepisti fore, ut nulla, neque uitae, neque periculorum, quae maxima te adire necesse erat, habita ratione, saluti ipsius, atque omnium bonorum, totiusque adeo regni incolumitati nunquam deesses. Id quod non solum ex ani-

mi sen-

mi sententia prestitisti; sed omnia, ut nemo non fatetur, tanto consilio, tanta prudentia, tanta animi magnitudine a te adolescentulo gesta sunt, ut mirum sit tantum virtutis, ac fortitudinis inesse ei, qui quidem humano patre, atque humana matre sit natus. Nam ut primum ad exercitum quem incredibili celeritate conscripseras, venisti, & unicuique quid factu opus esset, pro imperatorio munere, quo fungebare, praescripsisti; coeperunt homines uno ore illud ipsum de te praedicare, quod olim de Pompeo Magno dictitatum esse memoriae traditum est, cum, scilicet, prius imperatorem, quam militem fuisse. Cui rei satis, opinor, argumento sunt hostium acies non à te semel, atque iterum, sed quam saepissime profligatae, ac fusae. Quando enim haud sanè multum referret in Imperatore inesse scientiam rei militaris, virtutem, atque auctoritatem, quae quidem omnia in te a natura, tanquam in opere quodam absoluto, ac perfecto cumulativè collata conspiciuntur, nisi quoque adesset felicitas, verae, perfectaeq. virtutis comes; quae tua est humanitas, Henrice rex maxime, da hoc mihi, ut de hac tua tanta felicitate, quanta in ullo unquam homine fuit, tibi, pro meo, atq. adeò totius Italiae in te studio, atq. observantia, gratuler. Cui enim haec decet, is etsi magna laude dignus est, si modò virtute sit praeditus; attamen non sanè multum reip. prodesse potest; cum, qui fructus eius praestantiae percipi deberent, ij nulli sunt. Sed quam rem obsecro, licet laboris, ac difficultatis plenam unquam tu suscepisti, quam non ex animi sententia praeclarissime gesseris? quam tu urbem oppugnasti, quam non summa vi, ac virtute expugnaueris, aut saltem, aliqua ratione in tuam potestatem ut veniret, coegeris? quod tandem praelium commisisti, ex quo victor, verumq. ac iustum triumphum agens non redieris? Atque ut infinita, quae hac

de re, a me, hoc loco, enumerari possent, omittam; reuocabo animum tuum ad Moncontoriensis praelij memoriam; de quo sanè praelio quandiu homines loquentur (loquentur autem in infinita posteritate) tuae praestanti virtuti praeclarum testimonium nunquam deesse poterit. Ecquis enim omnino eorum omnium, qui illi praelio interfuerunt, non tuam prudentiam admirabilem, cum incredibile celeritate, diligentiaq. coniunctam non admiratur? quis insignem istam animi magnitudinem, ac robur, laudibus, quàm maximis potest, non celebrat? quis incredibilem in dicendo uim, atque eloquentiam in cohortandis militibus, animisq. si quando ijs defecerant, addendis, ac praemiis, his qui primi in hostem impetum fecissent, proponendis sat dignè se commendare posse putat? Peruoluet, qui uolet veterum scriptorum monumenta: vix ullum tantum, tamq. praeclarum facinus reperiet, quod quidem cum hoc aliqua ex parte conferri possit. Si enim cum quonam hoste res tibi esset, considerabimus; nonne is fuit, qui calliditate, ac dolo Ulysses illum unum ex Graeciae principibus, atq. Annibalem ipsum Carthaginensem facile superauit? Quid? eius copiae quales, quantaeq. fuerunt? nonne equitatu tantum ualebat, ut tantam equitum armatorum multitudinem nemo unquam, post hominum memoriam, quouis in exercitu, et, quauis tandem in regione, uiderit? quid ego dicam de peditatu, de bellicis tormentis, ac denique de toto exercitu, quem is ex omni perditorum hominum genere conscripserat? cum quo haud sanè scio an tuus esset conferendus. Nihilominus tamen ille tantus Imperator, cui nemo resistere posse existimabatur, ille copiae, quae sua, et multitudine, ac uirtute nihil non posse uidebantur, quae Deo ipsi Opt. Max. omnibusq. coelitibus infensae erant, a te adolescentulo fusae, caesae, ac deletae sunt. Nam simulatque signa sunt colla-

ta, atq. acriter dimicari coeptum est, tu primus inter medias hostium acies fortissimè pugnans conspectus es. Quod hostis conspiciatus, cum iam tunc suum malum praesagiret, audacissimo cuiq. ex ijs omnibus, qui in suo exercitu essent, in te, cuius, nimirum, uirtute se profligatum iri uidebat, impetum facere iussit. Illi uerò Imperatori dicto audientes, dictum ac factum omnes te quaerunt: nihilq. sanè ijs fuit deliberatius, quàm ut te unum, inter caeteros, obtruncarent, atq. opprimerent. Tunc tu graui quodam ictu non fere prius ex equo deiectus fuisti, quàm, summa cum animi alacritate iterum in eum ascendisti, atq. hostibus, quantum uirtus tua posset, ostendisti. Quis enim nescit in ipsorum exercitu, eo die, peditum uiginti millia desiderata esse? cum ex tuis praeter pauculos mortuos non plus quàm ducenti eo in praelio uulnerati sese ad suos reciperent? nonne illico tantus ille Imperator, si Dijs placet, unà cum tot equitum millibus, turpissimè in fugam se coniecit? O uictoriam praeclaram. O rem admirabilem. O diuinum propè adolescentem. Quis te, Henrice praestantissime, ut meritus es, collaudare poterit? tantam, mihi crede, ex ea re gloriam consecutus es, quantam uix hoc terrarum orbe capi posse puto. Nihil attinet, hoc loco, dicere de caeteris pugnis, urbium expugnationibus, caeterisq. facinoribus, quibus nihil maius dici, aut excogitari potest. Quid enim Scipio ille Africanus, aut Pompeus Magnus, ac denique Julius ille Caesar, Romanorum Imperatorum fortissimi, ac praestantissimi, si ijs temporibus ac locis interfuissent, magis praestare potuerunt, quàm a te ijs omnibus in bellis, quae quidem, summa cum tua laude gessisti, praestitum est? Adsunt, adsunt, etiam nobilissimi uiri, quorum praestantia, & singularis fides tibi, omnibus in rebus, cognita satis, abunde q. perspecta est, qui quidem quantum rei militaris scien-

tia caeteris omnibus, qui te aetate antecunt, antecellas, apertissi-
mè testantur, quippe qui rerum a te praeclarissimè gestarum gra-
uissimi sunt, ac locupletissimi testes. Sed, quid ego milites? quid tot
praeclaros uiros? quid totum exercitum? quid denique res tuas
gestas tuae uirtutis, praestantiae, magnitudinisq. animi testes
appello? Ipse, ipse hostis tuus, unà cum ipsius exercitu, nonne
cum tuum nomen nominari audiebat, totus tremebat, et, quo-
nam sese uerteret, nesciebat? Nemo, nemo sanè erat in tota
illa flagitiosissimorum hominum colluue, qui non sibi esset con-
sciuis, te eum esse, cuius uirtute, ac fortitudine ipsorum conatus
tandem aliquando infringerentur, ac debilitarentur. Hac uerò
laude, quae ab hoste proficiscitur, atq. hosti tribuitur, quatenam, ob
secro, maior dici potest? te illi turbinem appellabant; ac reuera,
mea quidem sententia, turbinem, qui tandem ipsorum nequitiae
arcem deiecit. Quae sanè res tuo regno, caeterisq. adeò regionibus,
quae quidem ea causa non parum quoq. laborabant, summam
tranquillitatem, ac pacem expectatissimam peperit. Tu uerò, Hen-
rice, non homo, sed praeclarissimus heros futurus es in gloria sem-
piterna, qui uerae uirtutis fructus, rerumq. gestarum praemium
erit amplissimum. Porrò non saepè, ut res ipsa docet, accidit, ut, qui
ad artem militarem, quae praestat caeteris omnibus, animum ad-
iunxit, is caeterarum quoque artium scientiam perceperit; non
sanè quòd ars militaris a caeterarum artium, ac scientiarum co-
gnitione abhorreat, ut plerique falsò existimant; sed quòd, qui
bellum gerit, ei plerunque non tantum datur otij, quod satis sit
ad caeterarum quoque rerum cognitionem, quae per se difficilis
est, capiendam. Ideoq. fit, ut non multi, hodierno die, reperian-
tur Imperatores egregiè fortes, ac boni. Te uerò, Henrice in-
uictissime, qualem esse dicemus, qui quidem ad bellicae laudis glo-
riam,

riam, quā maximè excellis, artium, ac scientiarum cognitionem ac-
cedere volueris? Praeclarè tu quidem nosti inter militarem ar-
tem, & caeteras eas, quae liberales appellantur, tantam esse co-
gnationem, atque affinitatem, ut, si quis unam demat alteram
quoque tolli necesse sit. Quid ego dicam de eloquentia, qua quan-
tum valeas, ea quae superius à me dicta sunt satis apertè demon-
strant? Attamen ad illa quidem hoc unum addam. Quia enim
ferè sit, ut, quorum consuetudine delectamur, quosq. charos ha-
bemus, horum similes simus; non hercle aliter animum inducere
possum, quin in te quoque dicendi vim admirabilem inesse cre-
dam. huiusq. rei vel de eo coniecturam facio, quòd Guidonem
Fabrum Pibrachium, quem honoris causa nomino, uirum ob egre-
gias, praeclarasq. animi dotes propè singularem, atq. eloquentissi-
mum Galliae, ac, uerius ut dicam, totius adeò Europae orato-
rem ita diligas, charumq. habeas, ut tibi nihil unquam sit an-
tiquius, quàm cum praeclarissimo eo uiro plures diei horas sua-
uissimo, iucundissimoq. sermone consumere. Quid de caeteris om-
nibus excellentis ingenij hominibus dicam, ex quibus tota tua prae-
clarissima familia constat? Quae quidem omnia te eum esse satis de-
monstrant, qui omnibus hominibus uirtute plurimum praestas; ac
proinde ea gloria, quae uera est, excellis. O felix, ac fortunatum
hoc seculum, atq. haec tempora, in quae singulari quodam fato, ac
Dei Opt. Max. beneficio incidisti. O felices eos, quibus hoc a
Deo concessum est, ut tuo imperio pareant. Nam quanta por-
rò spes est, fore, ut multi praeclarissimi uiri in posterum & ar-
mis, atque in toga clari, tuis, Henrice, imbuti praeceptis, reddan-
tur? Talis enim plerunque est familia, quale eius est caput; is
exercitus, qui est Imperator; ea ciuitas, qui magistratus; id re-
gnum, qui rex. Equidem in ea spe sum, ut, cum tot nobilissi-
mi, ac

tuo summo honore, quem Dijs, hominibusq̄. approbantibus consecutus es? Hoc modo Polonia ridebat, exultabat, seq̄. felicissimam existimabat; cum interim Gallia, cuius dolor, in dies penè singulos augebatur, tota erat in squalore, ac lacrymis, vota que nunquam non faciebat, ut, Poloniae rebus aliquando constitutis, te, Henrice, quem absentem in oculis ferebat, iterum videre posset. Id quod Deus Opt. Max. quem tot lacrymarum tandem miseritum est; ei concessisse videtur, cum te ex ijs locis, non sine suo singulari favore, eduxerit, atque ut huc saluus, & incolumis peruenires, effecerit. Ecce, ecce cum praeter omnium spem, atque expectationem in optatissimos complexus venies; & Galliam tuam Caroli Regis fratris tui acerbissimo casu percussam, tuo aduentu, consolabere. O felicem hodierno die Galliam, quae te (at, qualem virum?) regem habebit. Atque interim, o felicem etiam Italiam, quae, quod te tantum regem videt, incredibili afficitur laetitia. Ac tandem, o felicem Christianam repub. cui, te vivo, nunquam deerit summum, ac firmissimum praesidium. Idque potissimum erit, si Catharinae matris tuae, optimae, ac sapientissimae reginae monitis, ut antehac tu quidem, cum summa pietate, fecisti, obtemperabis, omnibusque in rebus, quod illa tibi consilium dederit, sequeris. Quis enim praestantissimae illius reginae prudentiam, quis consilium, quis ingenij excellentiam, quis caeteras alias, quas illi natura elargita est, praeclaras, tum corporis, tum animi dotes, non dicam, ut par est; praedicare, sed satis admirari poterit? Nam, ut omittam id, quod nemo, opinor, nescit, eam, scilicet, Henrico illi magno, regi praestantissimo patri tuo, ob admirabiles eas, quas dixi, dotes, quam gratissimam, & charissimam fuisse; postquam is, acerbissima morte nobis creptus est; tuq̄. una cum tuis fratribus

fratribus, regibus optimis, ac praestantissimis puer esses; iamq̄. ex eo tempore, plerique in Gallia, infestissimis animis, omnia perturbare, urbes incendere, atque agros populari coepissent; neque uos, aetatis imbecillitate, tantam rerum grauitatem sustinere possētis, quis tantis malis obuiam iuit? quisnam magnos illos rumores, ac seditiones tunc sedauit? quis regnum uobis conseruauit? quis denique uos è manibus flagitiosissimorum hominum eripuit, nisi mater, mater, inquam, tua; de cuius eximia uirtute non satis dici potest? nonne eadem postea, & in bello, & in pace, domiq̄. ac foris, nulla neque aetatis, neque suorum commodorum habita ratione, uobis, inquam, omni tempore singularem fidem, ac diligentiam praestitit? nonne ipsa, cum opus fuit, ad castra profecta est, & duces, atque ipsum exercitum magnis aliquando praemijs ad defectionem sollicitatum in officio continuit? Quid illa aliud in tota uita egit? quid aliud ei propositum fuit, quam ut uestrae utilitati, commodis, splendori, salutiq̄. consuleret? Atque hoc magis, tu, Henrice, illi obligatus es, ac deuinctus, quod ipsa animo tuo tenello, cum olim puer esses, instillauit ea praecepta, quibus semel imbutus, non solum tuorum maiorum, regum clarissimorum similem te reddidit, uerum etiam eum, qui illos, & rei militaris laude, pietateq̄. facile superasti. Quare hanc tu matrem si in consilium tuum adhibebis, multo tibi id erit utilius, ac pulchrius, quam Agamemmoni illi regum regi habuisse in consilijs capiendis Nestorem. Quod si, ut spero, feceris, magna nobis spes ostenditur, fore, ut, cum hostium tuorum reliquias, si quae sunt, deleueris; liberes etiam, non modo Galliam tuam, uerum etiam totam Europam teterrimis ijs monstris, quae illam iam multos ab hinc annos occuparunt, hoc est, libidine, superbia, gula, desidia, auaritia: quarum ductu omnia

hodierno die, ubiuis gentium geri, atque administrari uidentur; atque earum loco diligentia, scientia, constantia, aequitas, liberalitas, modestia, temperantia, iustitia, caeteraeque virtutes, quae ex hominum animis, per summam iniuriam, exulant, tua, Henrice, ope huc redeant. id enim ipsae virtutes, quarum tu es alumnus, suo iure a te exposcere uidentur. Tunc erit illa dies, cum saeculum illud ferreum, cuius immanitatem nimium, ah, per nimium experti sumus, hinc concedet. omnesque omnium eorum bonorum, quae percipiuerant, ac votorum compotes facti, tranquillam, uereque beatam, tuo, Henrice, beneficio, agent. erisque nobis idem propere, qui fuit Saturnus ille uir optimus, ac praestantissimus, atque ob ingentia beneficia, quibus homines affecerat, in numero Deorum collocatus, temporibus illis, quae ob singularem quandam felicitatem aurea saecula sunt appellata. Dixi.